

5. Психология. Словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
6. Сафин В. Ф. Психология самоопределения личности : учеб. пособие к спецкурсу / В. Ф. Сафин. – Свердловск : Свердловск. гос. пед. ин-т, 1986. – 142 с.

Пашкевич В. В. Моральне самовизначення особистості як психолого-педагогічна проблема.

У статті розглядається психолого-педагогічний аспект проблеми морального самовизначення особистості, виділяються структурні компоненти самовизначення, визначаються ознаки особистості, яка є морально самовизначеною, позначені педагогічні умови ефективності процесу морального самовизначення.

Ключові слова: моральність, моральний вибір, моральна відповідальність, моральне самовизначення.

Pashkevich V. V. Moral self-identity as a psychological and pedagogical problem.

In the article psychological and pedagogical aspects of the problem of moral self-determination are analyzed, structural components of self-determination are singled out, features of a morally self-determined person are defined, pedagogical conditions of an effective process of moral self-determination are designated.

Keywords: morals, a moral choice, moral responsibility, moral self-determination.

Петько Л. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

НАПИСАННЯ І ЗАХИСТ РЕФЕРАТІВ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ – ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ У МАГІСТРАТУРІ

У статті представлений інноваційний досвід організації підготовки до вступного випробування до магістратури з іноземної мови за професійним спрямуванням шляхом написання і захисту реферату за фахом.

Ключові слова: іноземна мова, навчання, студент, магістратура, креативність, самостійність.

В сучасних умовах модернізації мовної освіти в Україні актуальною набуває проблема володіння студентами вищих навчальних закладів (ВНЗ) іноземною мовою. Знання іноземної мови виступає не тільки як засіб спілкування і пізнання, а опанування студентами мовної мовленнєвої компетенції – сукупності знань, умінь і навичок, необхідних для використання іноземної мови (ІМ) у здобуванні вищої освіти і для майбутньої професійної діяльності.

Навчання іноземній мові у ВНЗ спрямовано на удосконалення мовних і мовленнєвих умінь студентів, необхідних для організації їх самостійної навчальної діяльності. Тому вивчення кожної теми на заняттях з іноземної мови у ВНЗ передбачає використання вправ на збагачення словникового запасу за фахом, стимулювання студентів до науково-дослідної діяльності.

Сучасна парадигма освіти “навчання протягом життя” [1] порушує нові завдання в організації безперервної педагогічної освіти, що чітко відображено в Концепції підготовки магістрів в Україні [2], у новому Законі “Про освіту” [3], і спрямована на підготовку вчителя з широким спектром професійних якостей, тому що готовність майбутнього педагога до практичної діяльності розглядається як його фахова компетентність.

Постановка проблеми. Концепція підготовки магістрів в Україні передбачає

неперервне вивчення іноземної мови, розвиток творчих здібностей студентів, їх мислення, науково-дослідницьких навичок, уміння впроваджувати результати досліджень у практичну діяльність.

Мета статті: описати технологію організації професійної підготовки студентів немовних спеціальностей у процесі вивчення іноземної мови шляхом написання рефератів за фахом.

За Умовами прийому до магістратури ВНЗ [4] обов'язковою умовою є складання випробування з іноземної мови (англійська, німецька, французька). Ці вимоги поставили перед викладацьким складом кафедр іноземних мов ВНЗ скерувати технологію навчального процесу на підвищення ефективності процесу навчання студентів, внесення змін до навчальних програм.

Проектування навчальної діяльності у світі вимог передбачає оволодіння студентами іншомовними граматичними уміннями, стимулювання професійно орієнтованих міждисциплінарних знань, умінь студентів-бакалаврів здійснювати науковий пошук, працювати з науковою і практичною літературою, обробляти іншомовні джерела, писати наукові статті, приймати участь у наукових студентських конференціях (підготувати доповідь і виступити з нею), конкурсах наукових робіт

Процес іншомовної професійно означеної діяльності було визначено в навчальних програмах з навчання іноземних мов на кафедрі іноземних мов НПУ імені М. П. Драгоманова, розроблено технологію, яка спрямована на формування професійних потреб студентів у процесі навчання читанню текстів за фахом, закріплення знань з граматики, фонетики іноземної мови (за Державним стандартом вивчення іноземних мов), організацію науково-дослідницької діяльності студентів, яка міститься в написанні і захисті реферату іноземною мовою за фахом, написанні статей.

Єдиної загальнодержавної програми щодо організації вступних випробувань до магістратури немовних ВНЗ з іноземної мови поки що немає. Тому нами було організовано проект: підготовлено 30 навчальних посібників на англійській, німецькій, французькій мовах для студентів НПУ імені М. П. Драгоманова для вступу до магістратури з 39 магістерських спеціальностей, серед яких і для спеціальності 8.01010501 "Корекційна освіта (за нозологіями)" [5].

При викладанні курсу "Іноземна мова за професійним спрямуванням" студентам-бакалаврам потрібно дати знання з іноземної мови, спрямовуючи їх підготовку до успішного складання випробування з іноземної мови під час вступу до магістратури, подальше її вивчення під час навчання в магістратурі, тобто продовжуючи неперервне вивчення іноземної мови.

Підготовка магістрів зі спеціальності 8.01010501 "Корекційна освіта (за нозологіями)" охоплює широке коло навчання дітей і молоді з особливими потребами, де пріоритет науково-практичних досліджень в галузі корекційної освіти належить американським психологам і педагогам. Тому під час навчання в бакалавраті, а потім в магістратурі студенти опрацьовують іншомовні тексти згідно майбутньої спеціальності, навчальними програмами охоплюються усі спеціальності, за якими навчаються студенти, з метою вивчення і упровадження передового досвіду зарубіжних спеціалістів, уміння аналізувати і реферувати тексти з іншомовних джерел за фахом, розширення словарного запасу, підготувати резюме до тексту, переказати зміст прочитаного.

Нами до навчальних програм із навчання іноземної мови в 20 інститутах університету було введено написання і захист студентами реферату іноземною мовою за фахом (об'єм до 10 аркушів) кожного семестру (іноземна мова вивчається протягом трьох семестрів). Ми розглядаємо таку форму самостійної роботи студентів як один із шляхів організації наукової роботи випускників НПУ імені М. П. Драгоманова з метою виконання вимог Концепції організації підготовки магістрів в Україні щодо поділення освітніх програм на *дослідницькі, професійні, кар'єрні* [2]. Зрозуміло, що якість реферату, який

готується за допомогою комп'ютера, залежить від теми, мети, завдань наукового пошуку, наприклад, нами запропоновано для написання рефератів біля 300 тем зі спеціальності 8.01010501 “Корекційна освіта (за нозологіями)” [5, 35–42].

Реферат ми розглядаємо, як індивідуально-дослідне завдання [10, 245], що виступає одним із видів позааудиторної самостійної роботи студента навчально-дослідного характеру, яке виконується у процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу, виступає завершеним теоретичним або практичним доробком, яке охоплює теми із професійного навчального курсу написаним іноземною мовою, загальним обсягом до 10 аркушів.

Написання і захист реферату за професійним спрямуванням іноземною мовою відповідає вимогам до сучасного змісту освіти у підготовці майбутнього педагога, ґрунтується на основі наукової методології, що забезпечує організацію самостійної роботи майбутнього спеціаліста, вдосконалює фахову підготовку, стимулює до пошуку отримання нових знань, оволодіння методами науково-дослідницької роботи, удосконалення володіння іноземними мовами.

Головна мета написання реферату – вивчити, дослідити, узагальнити в іншомовних джерелах те питання, яке поставлено за мету дослідження. Реферат виступає самостійним творчим доробком студента, в основі якого лежить опис вже відомих понять, визначень і виступає одним із видів науково-дослідницької діяльності [6].

Написання реферату іноземною мовою свідчить про те, що студент володіє і опановує навички та уміння самостійно працювати над іншомовними джерелами, вести науковий пошук за майбутньою професією, зробити доповідь іноземною мовою за результатами свого дослідження.

У процесі підготовки реферату увага студентів звертається на чітке формулювання мети і завдань роботи, уміння використовувати знання з психології, соціології, філософії, статистики, соціальної політики, педагогіки, оформлення результатів (висновки), окреслення нових проблем. Таке розв'язання поставлених завдань виступає одним із засобів розв'язання поставленої мети в рефераті.

Студенти готують реферат за планом, визначають мету, завдання роботи, шукають та узагальнюють знайдений матеріал, описують його (відбувається вивчення та збір іншомовних джерел за темою (фактів, явищ, понять) підпорядковується розв'язанню окреслених завдань), оформлюється та захищається реферат іноземною мовою [5, 30–35].

У *вступі (Introduction)* визначається актуальність теми реферату, виділяється проблема дослідження, обґрунтовується її актуальність. В основній частині весь матеріал об'єднується за параграфами стисло описуються іншомовні наукові джерела за обраною темою: які напрямки широко досліджені, а які досліджені ще не в повній мірі, викладається матеріал присвячений головним питанням обраної теми. *Висновки (Conclusions)* надають реферату закінчену форму, де виконавець намагається висловити своє ставлення до окресленої проблеми, узагальнити наукову роботу, показати її теоретичне і практичне значення.

Додатки (*Appendix*) відіграють суттєву роль для повного розкриття обраної теми реферату, особливо у вступників до магістратури, які вже мають практичний досвід. Тому у процесі написання реферату відбувається поєднання науковості і практики, а додатки виступають суттєвим доповненням до тексту реферату: таблиці, діаграми, малюнки, графіки, фотографії, статистичні данні, тощо.

У сучасній науковій літературі активно досліджується проблема гіперактивності дітей, що хвилює педагогів, вихователів, психологів, психіатрів, тому що кількість таких дітей зростає. До вступного випробування до магістратури з іноземної мови було представлено декілька рефератів присвячених цій проблемі, в яких вступниками була представлена суперечлива інформація з різних джерел щодо розуміння поняття “гіперактивність” (hyperactive), а також “гіперактивність дитини” конкретно за віком. Це

свідчить, що дослідження цього феномену знаходиться на стадії розвитку, являє собою інтерес в науковому світі і широко обговорюється в зарубіжній літературі, фахівці ще не прийшли до єдиного висновку. Зрозуміло, що розкриття такої теми вимагає дослідити і описати певні аномальні фактори в розвитку дитини (психічні, психологічні, педагогічні, народження від батьків групи ризику і т.п.). Тому саме ілюстративний матеріал дає можливість більш чітко дослідити, виявити окремі фактори, що є причиною або стало умовою виникнення гіперактивності дитини.

Бібліографія (*Bibliography*) містить у собі усі опрацьовані наукові джерела за темою, на які посилається автор реферату.

Пропонуємо таку схему процесу написання реферату (див. рис.).

Рис. Процес підготовки та написання реферату

Вступник до магістратури заздалегідь готує тези доповіді (до 5 хв), вчиться складати відповіді, оформлює ілюстрації (фотографії, малюнки, діаграми, графіки тощо). Студентам, які навчаються в бакалавраті ми пропонуємо використовувати комп'ютер для підготовки і демонстрації презентацій реферату. У тезах стисло обґрунтовується актуальність теми реферату, мета, завдання, аналізується сучасний стан питання, виклад основного матеріалу за окресленими завданнями, визначається наукова і практична значущість роботи, окреслюються перспективи подальшого розвитку теми дослідження. Під час захисту реферату надаються відповіді на запитання слухачів.

Треба підкреслити, що успіх у процесі підготовки реферату залежить від таких критеріїв [8, сс. 34–39]: 1) *мотивація дослідження* (інтенсивність пізнавальної потреби, усвідомлення цінності дослідження, зацікавленості у написанні реферату за конкретною темою, захопленості у процесі пошуку іншомовних джерел), 2) *технологічна готовність до дослідження* (володіння понятійним апаратом досліджуемого питання, вміння і навички використання методів наукового пізнання, дотримання правил наукової організації), 3) *науковий стиль мислення* (усвідомлення структурних ланок елементів власних дослідницьких дій, дотримання наукового стилю мислення, узагальнення предметного та операціонального результатів дослідження), 4) *творча активність особистості* (рівень самостійності та ініціативності у перетворенні ідей і зв'язків між ними, ступінь знайомства з історією науки та її сучасними проблемами, екстраверсія наукового узагальнення), 5) *рівень володіння іноземною мовою*.

Також чітке усвідомлення структури реферату, розуміння проблеми, теми, завдань

наукової роботи, поділ на конкретні етапи дослідження теми виступають запорукою досягнення мети.

Викладачі кафедри проводять консультативну допомогу щодо написання рефератів іноземною мовою (за рахунок годин, що відводяться навчальним планом на індивідуальну роботу зі студентами), і розглядають її як одну із форм організації самостійної навчальної діяльності студентів у ВНЗ.

Можна визначити такі види консультаційної роботи зі студентами: 1) консультативна допомога за спрямованістю на підготовку написання реферату, 2) консультативна допомога за призначенням (коли вже зібрано матеріал для написання реферату): організаційне, методичне, змістове, інформаційне, 3) консультативна допомога проводиться на кафедрі іноземних мов за затвердженим графіком, 4) консультативна допомога відбувається на основі диференційного підходу, 5) консультування за рівнем інтерактивної взаємодії: моноспрямоване (від викладача), інтерактивне (викладач і студенти), інтегроване (викладач коментує консультації, надані студентами) [7, 233–234].

Практика доводить, що процес підготовки рефератів іноземною мовою сприяє створенню атмосфери зацікавленості, взаємодопомоги, позитивних емоцій у студентській групі, що є беззаперечно, позитивним моментом. Студентам цікава тема реферату кожного сокурсника, вони обговорюють назви тем, можливість пошуку літературних джерел, визначають вірогідність написання реферату конкретним студентом – чи буде ним розкрита запропонована тема чи ні, пропонують обмінятися темами рефератів (це вже відбувається оцінка своїх можливостей). Студенти допомагають один одному, діляться знайденими матеріалами, підказують як знайти джерела за окремими темами, виявляють співробітництво, співчувають невдачам і радіють успіхам сокурсникам.

Також нами було виявлено труднощі, які постали перед студентами у процесі написання рефератів: 1) низькій рівень володіння іноземною мовою, 2) несформовані уміння володіння методикою збору наукового матеріалу, 3) невміння обробляти отриману інформацію, статистичні данні, 4) у проведенні реферативного огляду матеріалів, 5) незнання методів наукового дослідження, 6) почуття непевності у позитивному результаті, 7) недостатній розвиток самостійності, ініціативності, творчої активності у пізнавальній діяльності, 8) страхи перед захистом реферату, 9) невміння визначити основне при написанні тез виступу.

Зазначимо, що велику роль для вступників до магістратури відіграє чітке визначення критеріїв оцінювання рефератів [5, 123–124]. Нами визначено чотири критерії: *низький (0–9 балів)*: тему реферату не було розкрито, мовний (ілюстративний) матеріал не був проаналізований належним чином, вступник не володіє мовленнєвими компетенціями. Реферат було оформлено зі значними порушеннями державного стандарту оформлення наукових робіт. Вступник до магістратури демонструє низький рівень володіння іноземною мовою, має складності у вживанні типових лексико-граматичних конструкцій; *задовільний (10–29 балів)*: тему реферату було розкрито недостатньо або поверхово, є значні прогалини в аналізі мовного матеріалу, реферат оформлено зі значними порушеннями державного стандарту оформлення наукових праць. Вступник до магістратури демонструє обмежений рівень володіння іноземною мовою, не вживає складних лексико-граматичних конструкцій, має складності у формулюванні висловлювань; *достатній (30–49 балів)*: тему реферату було розкрито на достатньому рівні, є певні прогалини у висвітленні теоретичного матеріалу або в аналізі літературних джерел. В оформленні є незначні порушення державного стандарту щодо оформлення наукових робіт. Вступник демонструє достатній рівень володіння іноземною мовою, вживає широкий спектр лексико-граматичних конструкцій, може швидко, точно формулювати свої думки; *високий (50–60 балів)*: тему було розкрито повністю, чітко проаналізовано мовний матеріал, реферат оформлено за вимогами державного стандарту щодо оформлення наукових робіт. Під час захисту реферату вступник демонструє високий рівень володіння мовою, широкий діапазон лексико-

граматичних конструкцій, чітко формулює свої думки.

Оцінювання рефератів представлених вступниками до магістратури на вступних випробуваннях з іноземної мови за професійним спрямуванням (2127 респондентів) окреслило такі недоліки: 1) достатній рівень володіння іноземною мовою, 2) неточне визначення формулювання мети, завдань реферату, 3) неконкретні або розпливчасті висновки, 4) невідповідність висновкам поставленим завданням, 5) поверхове розкриття питання, 6) помилки в оформленні реферату, 7) коректність реферованих літературних джерел, 8) непослідовність викладення матеріалу, 9) граматичні, стилістичні помилки, 10) комп'ютерний переклад вітчизняних літературних джерел.

На підставі вищесказаного можна дійти висновку, що підготовка, написання і захист реферату іноземною мовою за фахом спрямовано на: 1) можливість залучення студентів до науково-дослідницької діяльності; 2) стимулювання самостійності студентів у здобутті знань; 3) розвиток креативності студентів; 4) розвиток професійної компетентності; 5) розвиток навичок і умінь працювати з науковими джерелами за фахом; 6) уміння визначити стан проблеми; 7) організація самостійного пошуку джерел знань; 8) оволодіння теоретичними, емпіричними, статистичними методами дослідження; 9) визначення результатів дослідження; 10) поглиблення і розширення теоретичних знань і практичних умінь; 11) оволодіння методами дослідницької роботи; 12) уміння працювати з різними літературними джерелами (монографії, підручники, навчальні посібники, журнальні статті, статистичні довідники і т.п.); 13) оволодіння певними мовними знаннями.

Таким чином можна стверджувати – процес підготовки майбутніх учителів охоплює поєднання навчальної і навчально-дослідницької роботи студентів, що виступає однією з прерогатив до вступу до магістратури.

Наступним кроком наших пошуків буде створення на кафедрі іноземних мов науково-дослідницької лабораторії, що сприятиме вирішенню проблеми вдосконалення знань з іноземної мови у майбутніх педагогів за професійною спрямованістю.

Використана література:

1. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : [монографія] / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вікол, 2000. – 636 с.
2. Про Концепцію організації підготовки магістрів в Україні // Наказ Міністерства освіти і науки України № 99 від 10.02.2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.yurist-online.com/laws/12762>.
3. Закон “Про освіту” (нова редакція, проект). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/Legislation/Vishya_osvita/10496
4. “Про затвердження Умов прийому до вищих навчальних закладів України” [Електронний ресурс] // Наказ Міністерства освіти і науки України № 961 від 19 жовтня 2010 року. Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation>
5. *Петько Л. В.* Англійська мова для вступників до магістратури зі спеціальності 8.01010501 “Корекційна освіта (за нозологіями)” : навч. посібник для студентів ВНЗ / Л. В. Петько, В. В. Ніколаєнко, С. М. Дишлева ; за ред. В. М. Синьова. В. І. Гончарова. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Ун-т “Україна”, 2011. – 194 с.
6. *Криловець М. Г.* Магістратура з позиції практики // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / М. Г. Криловець. – Кривий Ріг : СПД Щербенок С. Г., 2011. – № 31. – С. 162–170.
7. *Малихін О. В.* Форми організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів / О. В. Малихін // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. – Кривий Ріг : СПД Щербенок С. Г., 2009. – № 24. – С. 225–236.
8. *Петько Л. В.* Методика навчання англійської мови студентів коледжу : навч.-метод. посібник для викладачів коледжів. Перший рік навчання (після 9-го класу) / Л. В. Петько ; за ред. В. В. Ніколаєнко. – НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 238 с.
9. *Макотрова Г. В.* Экспертная оценка учебно-исследовательской культуры школьников / Г. В. Макотрова // Исследовательская работа школьников. – 2008. – № 1. – С. 33–41.
10. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посібник / за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Навчальна книга “Богдан”, 2010. – 384 с.

Петько Л. В. Написание и защита рефератов на иностранном языке по профессии – один из путей подготовки студентов к обучению в магистратуре.

В статье представлен инновационный опыт организации подготовки к вступительным экзаменам по иностранному языку в магистратуру путём написания и защиты реферата по профессиональной направленности.

Ключевые слова: иностранный язык, обучение, студент, магистратура, креативность, самостоятельность.

Petko L. Writing and defense of a report in foreign language (in the professional way) as one of the means of students' preparation for teaching in magistracy.

The article presents an innovative experience of organization of system of individual-research works for students in the way of the writing of report in foreign language for entering to magistracy.

Keywords: foreign language, training, students, magistracy, creative, independent.

Піддячий В. М.
Інститут педагогічної освіти і освіти
дорослих НАПН України

ЕСТЕТИЧНЕ ПОЧУТТЯ В КОНТЕКСТІ СТОСУНКІВ МІЖ ВИКЛАДАЧЕМ ТА СТУДЕНТОМ

Досліджено роль викладача в системі освіти України, розкрито визначення та структуру категорії “естетичне почуття”, розглянуто дефініцію поняття “стосунки” та його зв’язок із спілкуванням, досліджено природу педагогічного спілкування та його значення, розкрито вплив педагогічного спілкування на емоційно-почуттєву сферу студента, розглянуто закономірності впливу почуттів на поведінку, вказано на місце естетичного почуття в контексті стосунків між викладачем та студентом.

Ключові слова: викладач, студент, естетичне почуття, стосунки, спілкування, педагогічне спілкування, емоції, почуття, прекрасне, піднесене, комічне, трагічне, потворне.

Ключовою фігурою у системі освіти є педагог, адже саме через його діяльність реалізується державна політика щодо зміцнення інтелектуального та духовного потенціалу цілої нації, розвитку вітчизняної науки і техніки, збереження і примноження культурної спадщини [5]. Його професійним обов’язком є виховання та навчання підростаючого покоління. Він має забезпечувати реалізацію головної мети освіти, яка полягає у створення умов для набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадян Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, естетичної, правової, трудової та екологічної культури [4]. Потрібно усвідомлювати, що вирішальною силою і одночасно основною стратегічною метою розвитку незалежної Української держави є Людина, її ідейні устремління, моральні принципи, творчий потенціал. Саме на її розвиток повинна бути спрямована діяльність всієї системи освіти через педагога, зокрема викладача. Суттєва роль у цьому процесі виховання та навчання належить естетичним началам, які пронизують усе життя людини, її працю, побут, взаємовідносини з людським оточенням [7, с. 30-51]. У зв’язку з цим дослідження естетичного почуття в контексті стосунків між викладачем та студентом є актуальним та становить предмет даного дослідження.

Аналізу естетичного почуття присвячені праці вітчизняних вчених: І. А. Зязюна, В. О. Кудіна, Л. Т. Левчук та ін. Дослідження педагогічного спілкування відображені у напрацюваннях І. А. Зязюна, В. А. Кан-Калік, А. А. Леонтєва, А. С. Макаренка,